

JOBBÁGYVISZONYOK A GYERGYÓI-MEDENCÉBEN 1820-BAN

A Gyergyó vidéki jobbágság története mindmáig csak bizonyos vonatkozásaiban ismert. Egy, zömében szabad rendűek lakta terület történetének kutatása során a figyelem elsősorban a szabad székelyek kérdésére összpontosult. Következésként az itt élő magyar és román ajkú szolgáló emberek sorsának a vizsgálata másodrendű maradt. Az alábbiakban figyelmünket e kérdéskörnek szenteljük.

Kütfőként az 1819–1820-as úrbéri összeírás ide vonatkozó részeit használjuk.¹ Ez az összeírás az 1819–1820. évi erdélyi úrbérrendezési kísérlet bevezető részét képezi. Felméri a korabeli erdélyi feudális viszonyokat: a szolgáló nép jogi tagolódását, a jobbágybirtok megoszlását, a földművelés módját és eredményeit, a sokféle feudális terheket és a jobbágságra vonatkozó számos egyéb tényt. Az úrbérrendezési kísérlet az erdélyi rendek ellenállása miatt megbukott, de a ránk maradt felmérés füzetei és lajstromai nélkülözhetetlen forrását képezik az 1848-as forradalmat megelőző időszak történeti kutatásának.

Az összeírás a hajdani Gyergyószék 12 helységét illetően szolgál adatokat. Ezek közül egy – Marosloka – az összeírásban szereplő elnevezéssel ma ismeretlen. A táblázatban nyújtott névanyag alapján ez Salamással, Galócással és Hódossal azonosítható.² A moldvai határ mentén kialakulóban levő településekkel az összeírás külön nem foglalkozik, ezek még nem lévén önálló közigazgatási egységek.

Az 1820-as úrbéri összeírás szerint a Gyergyói-medence szolgáló népessége 506 családot tett ki, azaz összlakosságának mintegy 22–23%-át. Ebből jobbágy 308, zsellér 143 és alszellér 55 volt. Jobbágnak tekintették a szolgáló nemeseknek azt a részét, amelyik beltelekkel és külsőségekkel (szántó- és kaszáló területtel) rendelkezett. Zsellérek voltak azok, akiknek csak beltelkük volt. Az al-

¹ MmOL, Úrbéri összeírások gyűjteménye, 270, 274, 279, 280, 282, 288, 289, 300, 307, 308, 314, 316. sz.

² A falvakon kívül élő lakosság nyilvántartásba vétele során, 1787-ben a ditrói és remetei határok területéről „Várhegy alatt 40, Maroslokán 50, Bélborban 20 egynéhány gazda oláh emberek” létét jelentették. (Lásd HmOL, Gyergyószék lt, Varia, 152. sz.). 1831-ből Marosloka adótáblájában 119 adóalany szerepel, 1844-ből 106. (Lásd Gyergyószék lt. Varia, 887. sz.) A „Marosloka” megnevezés, úgy tűnik, gyűjtőnév volt, és magába foglalta a Marostól jobbra eső, Ditró és Toplica között fekvő településeket. A XIX. század ötvenes éveiben már általánossá vált ezek ma is használt elnevezése: Salamás, Hódos, Galócás – a gyűjtőnév pedig elmaradt.

zsellérek sorába kerültek a házatlanok, de ide sorolták az apjukkal közös kenyéren, élő felnőtt jobbágyfiúkat is.

Helységenként a földesúri függőségben álló népesség Gyergyó vidékén a következő volt:

A SZOLGÁLÓ NÉPESSÉG MEGOSZLÁSA FALVANKÉNT

Sor-szám	A helység megnevezése	Családok száma				Pusztá telkek száma
		Jobbágy	Zsellér	Alzsellér	Összesen	
1.	Alfalu	46	12	15	73	13
2.	Csomafalva	8	3	3	14	–
3.	Ditró	28	4	1	33	13
4.	Kilyénfalva	3	–	–	3	–
5.	Maroslóka	8	75	4	87	–
6.	Remete	6	–	1	7	–
7.	Szárhegy	66	6	9	81	7
8.	Szentmiklós	26	7	–	33	4
9.	Tekerőpatak	32	2	2	36	4
10.	Újfalva	9	–	2	11	–
11.	Várhegy	50	23	3	76	–
12.	Vasláb	26	11	15	52	1
ÖSSZESEN		308	143	55	506	42

Összevetve a fenti adatokat az 1721-es összeírással, kitűnik, hogy a szolgáló népesség gyarapodása Gyergyóban száz év alatt több mint kétszeres. 1721-ben 218 jobbágy és 28 zsellér családot írtak össze.¹ Ezek akkor az összlakosság 21,7 százalékát tették ki. Az 1721 és 1820 között eltelt évszázad alatt a szolgáló népesség a lakosság többi rétegéhez viszonyítva valamivel nagyobb mértékben nőtt. Annál is inkább feltételezhetjük ezt, mivel a tényleges jobbágyok száma 1820-ban nagyobb volt az összeírásban feltüntetetténél.² Ez a megállapítás főként a

¹ Acsády 1896., 218. Az itt jelzettek az 1721–1722-es összeírás lajstromjainak összesített táblázatában szereplő adatok. Az 1724-ben véglegesített kimutatásokban már csak 151 jobbágy, 7 özvegy és 25 zsellér van feltüntetve. (Lásd Acsády 1896, 463.) Egy másik kimutatás szerint ekkor Gyergyóban 190 jobbágy és 27 zsellér volt. (Lásd Vágó Béla: *A székely társadalom a madéfalvi veszedelem korában*. Bukarest, 1957, 64–65). A különbség valószínűleg onnan adódik, hogy ez utóbbi esetekben az összeírásból kivették az adómenteseket, vagy azok egyes kategóriáit. Célnk lévén nem a tényleges adófizető, hanem az össz-szolgáló népesség számbavétele, az összehasonlításhoz a valós helyzetet leginkább megközelítő adatokat vettük tekintetbe.

² 1771-ben Gyergyóban 20 birtokos nemes, azoknak 346 jobbágyát és 66 zsellérét írtak össze. (Lásd HmOL, Gyergyószék lt, Rendeletek és jelentések, 795 sz. – Ezúttal köszönöm Király István (volt) levéltárvezetőnek, hogy felhívta a figyelmem az összeírásra és egyéb XVIII. századi levéltári adata Gyergyó népességét illetően). 1776-ból 344 jobbágy és 189 zsellér családról tudunk, vagyis többről mint amennyit 1820-ban nyilvántartásba vettek.

zsellérek és alszellérek rétegére érvényes. Ismert tény ugyanis, hogy az összeírt népesség közül csak a jobbágyok adatai tekinthetők reálisaknak, a zsellérekéi csak a jogilag zselléreknek számíthatókat fedik, az alszellérek adatai töredékesek. Az összeírás szempontjából a központi kérdés a „colonicatura” (jobbágyföld) területe és a jobbágyok száma volt, vagyis hogy az úrbéri rendezéskor mennyi a számbajöhető föld, és annak hány jobbágy között kell megoszolnia. Mivel a zselléreknek és az alszelléreknek nem volt földjük, e tekintetben nem mindig jöttek számításba, és a rájuk vonatkozó adatok sem teljesek.¹

1820-ban Gyergyószék minden helységében találunk feudális függőségben levő embert. Három faluban nem is léteznek szabad rendűek. Vasláb jobbágyfalu, Várhegy és Maroslóka pedig zsellérfalu volt – lakosaik majdnem valamennyien románok. Számottevő a szolgáló román és magyar családok száma más helységekben is: Szárhegyen 81, Alfaluban 73, Tekerőpatakon 36, Szentmiklóson 33, Ditróban ugyancsak 33.

Hat helységben voltak pusztá telkek is, összesen 42. Ezek, a helybeliek vallo-másai szerint, az 1817-es nagy ínség alkalmával néptelenedtek el. A ditróiak ek-ként vallottak az elnéptelenedésről: „Vannak itten 12 [a lajstrom szerint 13 – sz. m.] pusztá telkek, pusztán maradtak pedig azok az 1817-ik esztendőbeli rendkí-vül való szükségnek idejekor, a midőn a szegény köznép közül igen nagy szá-mal, Hazájokot el hagyván, többnyire a szomszéd Molduvába, a Török-földre, az éhségtől magokat megmenteni kívánván, által költöztek, akik közül néme-lyek vissza jöttek, némelyek pedig ottan vagy meg holtak, vagy végképpen ottan maradtak”.² Hasonlóképpen vallottak az összeíróknak a többi falvak lakói is.

A szolgáló népességhez viszonyítva, a birtokos nemesek száma magas. Ma-roslokán 21 földesúr volt, Szárhegyen 19, Alfaluban 16, és így tovább. A na-gyobb birtokosok több helységben is érdekeltek voltak, főként a Lázárok. Tény-leges számuk 67 volt. Ebből hét főnemes, 271 jobbággal és zsellérel. Ezek mellett hatan rendelkeztek tíznél több szolgáló emberrel, 5-en hat és tíz közötti-vel, 11-en kettővel, 24-en pedig eggyel bíró helyi kisbirtokosok voltak.

A szolgáló népesség zöme a hét főnemes kezén volt. Ezt szemlélteti az alábbi kimutatás is:

¹ Trócsányi Zsolt: *Az Északi Pártium 1820-ban*. Budapest, 1966, 15–16. Megjegyezzük, hogy Gyergyó esetében részben kimaradtak az összeírásokból azok, akik majorsági birtokon vagy székely örökségnek tekintett telkeken laktak, és az államnak adót nem fizettek. De kimaradtak a katonai igazgatás alatt lévő, közvetlenül a határzónába tartozók is. Hisz nincsenek adataink a tölgyesiekről, bélbóriakról stb.

² MmOL, Úrbéri összeírások, 279. sz. 8.

A FŐBB JOBBÁGYTARTÓ BIRTOKOSOK GYERGYÓSZÉKBEN 1820-BAN

Sor- szám	A birtokosok neve	A szolgáló népesség szóródása	Család			Pusztá telek szám	Ösz- sze- sen
			Jobbágy	Zsellér	Alzsellér		
A GRÓF LÁZÁR FAMILIA							
1.	Gróf Lázár József	9 faluban	64	8	2	14	88
2.	Gróf Lázár Zsigmondné	6 faluban	26	6	3	2	37
3.	Gróf Lázár László	8 faluban	17	4	5	1	27
4.	Gróf Lázár Lajos	6 faluban	15	1	5	2	23
5.	Petrichevich-Horváth Dániel	11 faluban	43	7	2	2	54
6.	Bálintitt György báró örökösei	7 faluban	39	6	7	2	54
7.	Báró Bálintitt Elek	4 faluban	10	–	1	–	11
ÖSSZESEN			214	32	25	23	294
JELENTŐSEBB BIRTOKOSOK							
1.	Puskás Alajos – Ditró	3 faluban	8	17	1	1	27
2.	Római Kat. Parókia – Ditró	1 faluban	2	19	–	1	21
3.	Mikó János – Alfalu	1 faluban	7	1	6	3	17
4.	Túri István – Alfalu	2 faluban	10	4	1	1	16
5.	Gáborfi Pál – Tekerő- patak	4 faluban	9	4	1	3	17
6.	Baló József – Csoma- falva	2 faluban	6	3	3	–	12
ÖSSZESEN			42	48	12	9	110

1820-ban Gyergyószéken a Lázár familia kezén volt a szolgáló népesség 51%-a, éspedig a jobbágyok 69,4%-a, a zsellérek 22,3%-a és az alzsellérek 43,6%-a. A Lázár-birtok tulajdonképpen már nemcsak a Lázároké volt, mivel megoszlott a közékük beházasodott főnemesek miatt. A legtöbb jobbágygal a szárhegyi kastélyban székelő gróf Lázár József rendelkezett: vagyis 74-gyel, és 14 saját kezelésben tartott pusztá telekkel. Bálintitt Eleknek ugyanakkor csak 10 jobbágya és egy alzsellére volt.¹

A Lázár-birtok szétszórtan feküdt több faluban. Csak Maroslókán nem voltak érdekeltek a Lázárok. (Ott a birtokosok zöme ditrói kisnemes volt.) Petrichevich-Horváth Dániel jobbágyai 11 faluban laktak, Lázár Józsefnéé 9-ben, és így tovább. A birtokfelaprózódás egyébként ebben az időszakban jellegzetes folya-

¹ A Lázár családnak nemcsak Gyergyóban voltak birtokai, hanem Marosszéken és más vidéken is. Ezért a fenti kép vagyoni helyzetüket csak részben tükrözi.

mat volt e vidéken, és negatívan befolyásolta a majorsági gazdálkodás kibontakozását. Példa erre éppen a Lázár-birtok, amely nyolc évtizeddel azelőtt még egy kézben összpontosult, mégha területileg akkor sem alkotott egységes uradalmat. Lázár Ferenc halálával a birtok feloszlott örökösei között.¹

A hat tehetősebb helyi birtokos nemes a szolgáló népesség 20 százaléka fölött rendelkezett. A fennmaradó 29%-on nem kevesebben, mint 54-en osztoztak, akiknek sorában egyszerű katonarendi szabad székelyek is voltak.

A birtokosok között találunk négy közületet is: a ditrói római katolikus egyházközséget két jobbággal és 19 zsellérral Maroslokán, a gyergyószentmiklósi római katolikus egyházat két jobbággal Szentmiklóson, a ditrói és a remetei „kommunitásokat” (vagyis községeket) három, illetve két zsellérral Maroslokán.

Kincstári birtok nem volt ezen a vidéken.

A bevallott jobbágyföldek területe Gyergyóban 1820-ban falvanként a következő volt:

A JOBBÁGYFÖLDEK TERÜLETE GYERGYÓSZÉKBEN 1820-BAN

S. sz.	Helység megnevezése	Jobbágyföldek			Pusztá telkek			Zsellérföldek		
		Beltelek	Szántó	Kaszáló	Beltelek	Szántó	Kaszáló	Beltelek	Szántó	Kaszáló
		bécsi mérő	kat. hold	kat. hold	bécsi mérő	kat. hold	kat. hold	bécsi mérő	kat. hold	kat. hold
1.	Alfalu	84 4/8	140 7/8	119 4/8	Nincs felvéve			17 4/8	–	–
2.	Csomafalva	14 4/8	21 4/8	10 1/8	–	–	–	2 4/8	–	–
3.	Ditró	64 4/8	85	29 2/8	25 4/8	82	15 2/8	3 4/8	–	–
4.	Kilyénfalva	6	15 3/8	5 4/8	–	–	–	–	–	–
5.	Marosloka	22 4/8	4 4/8	5	–	–	–	187 4/8	–	–
6.	Remete	9	27 7/8	7 2/8	–	–	–	–	–	–
7.	Szárhegy	141 4/8	279 6/8	140 4/8	Nincs külön feltüntetve			–	–	–
8.	Szentmiklós	36	87 4/8	27	3 4/8	22 4/8	5	11 4/8	–	–
9.	Tekerőpatak	46 5/8	106 3/8	14 3/8	7	16 1/8	2 3/8	1 4/8	–	–
10.	Újfalu	24 4/8	41 4/8	11 2/8	–	–	–	–	–	–
11.	Várhegy	211	47 6/8	30 6/8	–	–	–	71 4/8	–	–
12.	Vasláb	54 4/8	116	39 4/8	1	–	–	22 4/8	–	–
ÖSSZESEN		715 1/8	974	440	37	120 5/8	22 5/8	317 4/8	–	–

A jobbágyföldek területére vonatkozó adataink eléggé megbízhatatlanok. Az összeírásakor a parasztok eltitkolták az általuk bírt földterület egy részét. Maguk a birtokosok is biztatták őket erre, azzal érvelve, hogy az úrbérrendezést adórendezés követi, s akkor a nagyobb telek után fizethetik a több adót.² Az eltitkolás

¹ MmOL, Általános iratgyűjtemény, 243. sz.

² Trócsányi Zsolt, i. m., 17., 77. Megállapítását Gyergyóra vonatkozóan is helytállónak találtuk.

katasztrófális következményeivel a parasztság csak később, a földesúri- és jobbágyföldeknek 1848 után, az abszolutizmus korában történt elkülönítése során találta szembe magát, amikor a volt jobbágyok földjeinek a megállapításánál az 1820-as úrbéri összeírást vették alapul, megfosztva őket birtokuk egy részétől.

Az összeírás 1069 5/8 bécsi mérő (egy bécsi mérőjű terület mintegy 500 négyszögölnek, vagyis körülbelül 0,31 kat. holdnak felelt meg) kiterjedésű jobbágy- és zsellér-beltelket, 1094 5/8 katasztrális hold szántót – ebből 120 5/8 hold pusztá – 462 2/8 hold kaszálót – amelyből 22 5/8 hold pusztá – tüntet fel. Az összeírás nem tartalmazza az Alfaluban található 13 pusztá telekhez tartozó földeket. Ezeket a birtokosok saját kezelésbe vették vagy bérbe adták.

A beltelkek kiterjedése – a jobbágyföldekre vonatkozó adatok közül ezeket tekinthetjük a legmegbízhatóbbaknak – elég nagy volt. Egy jobbágy családra átlag 2,32 bécsi mérőjű beltelkek jutott, egy zsellérré 2,22. A beltelkek nagysága családonként eléggé eltérő volt. Szinte mindenütt voltak felaprózott, egy bécsi mérőnél kisebb telkek, de hat-nyolc mérőjűek is. Nagyobb kiterjedésű beltelkek a várhegyi jobbágyoknak és a maroslóki zselléreknek voltak. A beltelkek megművelésével a parasztok a szántóföld hiányát igyekeztek pótolni. Ezt be is vallották az összeíróknak. „... a várhegyieknek közönségesen a lakóházaik körül lévő kertyeiben szoktak lenni vetések – mondták a várhegyiek – kivéven azon helyeket, amelyeket vagy a Remetei vagy a Ditrói Székely Possessoroktól szoktak vagy meg venni vagy ki árendálni”.¹ „Határunk, azon kívül a mit a magunk lakhelyünk körül bé kertelni és kertben tartani szoktunk – vallják a maroslókiak –, több nintsen”.²

A határban földdel csak a jobbágyok rendelkeztek. Egy családra átlag 3,16 kat. hold szántó és 1,42 kat. hold rét jutott. A 308 jobbágy családra eső 974 hold szántó és 440 hold rét – mégha az eltitkolások miatt a tényleges helyzet valamivel jobb is volt –, számításba véve azt, hogy a Gyergyói-medence gyenge mezőgazdasági terület, csak szerény megélhetési lehetőséget biztosított a szolgáló népnek. Helyzetén segítő, a lakosság a földművelés mellett nagyobb mértékben foglalkozott állattenyésztéssel és erdőértékesítéssel, amelyekhez kedvező feltételek voltak. Az állatállományról ebből az időből – sajnos – nem állnak rendelkezésünkre összefoglaló adatok. Így számbavételüktől el kell tekintenünk.

A jobbágyföldek megosztása családonként nem volt egységes. A gazdaságok zöme 3–5 holdnyi földdel rendelkezett. A megosztás szélső értékei a fél – sőt a nyolcad hold – és a 14–16 hold között mozogtak. A felső határ 18 7/8 hold volt Remetén, 16 hold Ditróban.

¹ MmOL, Úrbéri összeírások, 307. sz. 3.

² Uo. 208. sz., 3.

Az 1820-as összeírás egyik fő érdeme az úrbér felmérése volt. Eszerint a Gyergyói-medence jobbágyságának földesuraival szembeni kötelezettségei a robotolás, fuvarozás, fonás, az ajándékok, vagyis „dáciák” adása és egyéb szolgáltatások voltak. A szolgáltatások mértéke és milyensége földesuranként és a jobbágyok birtokában lévő földterület nagysága szerint változott. (Ezek összesítését a következő oldalon lévő táblázat mutatja be.)

Urbáriumról vagy írott szerződésről, amelynek alapján szolgáltak, a jobbágyoknak nincs tudomásuk. Még a Lázárok szárhegyi jobbágyságai is kijelentették, hogy „Mű az Urbáriumnak neveztetit, valamint ez előtt, nem is hallottuk, úgy annak létéről és minéműségéről sem tudunk semmit felelni”.¹ A szolgáltatást gyakorlatilag a földesúr és a szerződött jobbágy vagy zsellér közti megállapodáson alapult. A gróf Lázár Ferenc halála után, vagyis 1743 elején készült urbáriumnak nevezett vagyonösszeírás rögzíti a Lázár-birtok szolgáló embereinek kötelezettségeit. Arra azonban nem utal, hogy ezeket a szolgáltatásokat eredetileg írott egyezség alapján állapították volna meg.²

Az úrbér gerincét a robot képezte. A robotot igavonó marhákkal, tenyérral, gyalogszerben kellett tenni, legtöbbször egész éven át. Az igásállattal rendelkezők négy igavonóval heti egy, a többiek kétkezi munkával heti két napot robotoltak. A földesúr kívánságára az előbbieket is szolgáltatták iga nélkül, a robot ez esetben nekik is heti két nap volt. A Lázárok jobbágyságai – a szárhegyiek vallomása szerint – ekként robotoltak: „... a melly Colonusnak négy iga vonó márhái vagnak, az minden héten – télbe-nyárba – 4 ökörral, nap feljöttitő fogva nap el nyugvásáig egy napot tartozott szolgálni, akiknek pedig iga vonó marháik nem lettek volna, azok egy héten gyalogszerbe tenyérral két napot tartoznak dolgozni.”³

Túri István alfalvi jobbágyságai négy marhával heti egy napot, két marhával két napot tettek, a marhátlanok hármat. A harmadik nap egy pár éve volt csak bevezetve.

A tekerőpataki és maroslóki birtokosok egy részének a jobbágyságai robotot nem tettek, hanem taksát fizettek, 10–20 rénes forintot, birtokuk nagysága szerint. A várhegyiek robot helyett tavasszal két-két fiasjuhot adtak a Lázároknak; a kisebb birtokosokéi egyet-egyet, és még egy néhány napot dolgoztak is. Gáborfi Pál vaslábi jobbágyságai egy-egy kompona túrót adtak.

A vaslábi Lázár-jobbágyok tavasztól ősziig (Szent György-naptól Szent Mihályig) robotoltak. A téli úrdolga fejében egyenként két öl felvágott szárazfát és egy negyed tutajt kellett adniok. Ugyanakkor a tutajt le kellett vinniök a

¹ Uo. 209. sz., 1.

² MmOL, Általános gyűjtemény, 243. sz. Az „Urbarium seu Conscriptio universorum bonorum ... Francisci Lázár de Szárhegy” kezdetű összeírás nemcsak a jobbágy-szolgáltatásokat, hanem a „colonicatura”-knak nevezett jobbágy földet is részletesen nyilvántartásba vette.

³ MmOL, Urbéri összeírások, 289. sz., 2.

Nagy József (összeáll.): Gyergyó digitális szövegtára.
 Lelőhely: adatbank.ro/Szövegtárak/Székely honismereti tár
 ÚRBÉRI SZOLGÁLTATÁSOK GYERGYÓSZÉKBEN 1820-BAN HELYSÉGENKÉNT

Sor sz.	Helység	Robot		Fuvar****		Szövés, fonás		Dáciák			Egyéb szolgáltatások
		igás	kézi	hosszú	rövid	kender	gyapjú	zab	tyúk	tojás	
		nap		út		font		véka	darab		
1.	Alfalu	3692		–	–	32	–	24	12	120	–
2.	Csomafalva	–	676	2	2	16	16	6	3	–	6 fűzés süveggomba
3.	Ditró	2768*	–	–	–	160		80	40	400	80 fűzés gomba, 40 hárskötél, 40 kupa köménymag, 40 kászu szurok
4.	Kilyénfalva	156	–	–	–	–	–	4	2	20	–
5.	Marosloka			A szolgáltatásokat „szükséghez mérten” tették. Az adatok nem összesíthetők.							
6.	Remete	384	–	–	–	60	–	12	6	60	6 hárskötél, 12 fűzés gomba, köménymag és kevés szurok
7.	Szárhegy	4204*	220	–	–	174	174	116	58	580	116 fűzés süveggomba
8.	Szentmiklós	1228	–	10	10	30	30	20	10	100	10 hárskötél, 20 fűzés süveggomba, 10 kupa köménymag
9.	Tekerőpatak	1480*	–	–	–	196		20	10	100	10 hárskötél, 1/4 tutaj**, 1 mázsa túró, 126 forint mint taksa
10.	Újfalu	390	–	6	7	14	–	7	7	20	–
11.	Várhegy	506*	–	–	–	–	–	–	–	–	128 fias juh, 8 öz, 54 császarmadar, 1 fajd (vadpáva), 2 lécestutaj, kevés köménymag, surlófű, szurok és hal
12.	Vasláb	640	–	32		64	64	64	32	320	32 negyed tutaj, 64 öl felvágott szárazfa, 3200 fej káposzta, 32 hárskötél, 4 kompona túró***

* a fuvar a robotba van beszámítva

** a negyed tutajt 100 szál deszka tette ki

*** a 4 kompona megfelelt 3 mázsa és 84 font súlynak, vagyis egy kompona kb. 50 kg

**** egy hosszú út 6–8 napot, egy rövid 3–4-et tett ki

Maroson Szászrégenig vagy Marosvásárhelyig. Blénesi Elek tekerőpataki jobbágya úrdolga helyett egy negyed tutajt kellett leszállítson a Maroson Csapóig.

A szövés-fonás a jobbágyasszonyok téli kötelezettsége volt. Gyergyó vidékén csak a fonás volt szokásban. Családonként 4–6 fontnyi fonalat kellett megfonniok kenderből vagy gyapjúból – legtöbbször vegyesen. Szokásban voltak a „dáciák”, vagyis az adományok is. Az adomány rendszerint egy-két véka zab, egy tyúk és tíz tojás volt, amit karácsony táján kellett beszállgatni. Ezért ezeket az adományokat „karácsony-zabjának” és „karácsony-tyúkjának” is nevezték.

Egyéb szolgáltatások közül hadd soroljuk fel: a szárított süveg- vagy Szent György-gomba, a hárskötél, a köménymag, a szurok stb. adását. A várhegyiek a Lázároknak özet, császármadarat és fajdot (vadpávát) is adtak, a vaslábiak pedig száz-száz fej káposztát.

Az úrbéri szolgáltatások e változatosságát a jobbágy–földesúri viszony rendezetlensége, szinte egyénenkénti különbözősége okozta. A legjellegzetesebb és irányadónak tekinthető a Lázároknak tett úrbér, amely nagyjából mindenik faluban hasonló volt. Példaként megemlíjtük, hogy Lázár József szárhegyi jobbágyai évente a következő kötelezettségeket tették családonként földesuruk részére: heti egy nap robot négy ökörrel vagy két nap tenyérrrel, évente egy hosszú fuvar, három font kender és ugyanannyi gyapjú megfonása, két véka zab, egy tyúk, 10 tojás, két singnyi cérnába fűzött kucsmagomba (süveggomba) és egy kupa köménymag. Ezen kívül 15 öl hosszú kerítést húztak az Asszony mezeje nevű helyen, egy tutajos bérest állítottak ki Marosvásárhelyig, asszonyaiknak pedig kendert kellett törniök és a veteményesben is gyomlálniuk, ha szükség volt rá.¹

Puskás Alajosnak egy marosloki jobbágy tavasszal adott egy fias juhot, két ejtel vajtat, tíz deszkának való tökefát (ezeket le is szállította a fűrészre), kiteleltette földesura 3–4 juhát, nyáron segített előre meg nem határozott ideig a kaszálásnál és a szántásnál, télen két-három szán fát vitt neki.

A ditrói katolikus parókia maroslocai jobbágyai fejenként három forintot fizettek és a termésből tizedet adtak. Akiknek földje nagyobb volt, az bizonyos

¹ 1742-ben a következő szolgáltatásokat kellett tennie egy jobbágynak: heti két nap robot négy marhával, cimborában is (egy társsal összeállva) két nap; ha szabad rendű cimborával szántott vagy hordott, heti egy napot robotolt; gyalogszerben a robot három nap volt; az udvar szükségére két szekér tűzifát kellett vinnie, ami egy heti szolgálatnak számított; adott egy karácsony-tyúkját, egy véka karácsony-zabját, egy három öles hárskötélet, a jobbágyasszony pedig font három font gyapjút vagy kendert. Az összeírás készítése előtti években szokásba hozták a tojásadást – hármát-négyet vagy többet. A zsellér adott egy rókabőrt vagy egy nyestet, esetleg egy fias juhot; szolgált évente három napot tenyérrrel. (Lásd MmOL, Általános iratgyűjtemény, 243. sz., 273.) Amint láthatjuk, időközben csökkent a robot, változatosabbá vált a szolgáltatás neme, a megszüntetett heti egy napi robot helyébe a tutajos kiállításának a kötelezettsége lépett, szolgálat, amely pénzjövedelemhez juttatta a tökehiánnyal küszködő földbirtokost. Ugyanakkor a zsellérrkötelezettségek súlyosbodtak.

mennyiségű vaját is beszolgáltató földesúrnak. A dézsmaadás máshol nem volt szokásban.

A kilenced adása ismeretlen volt e tájon.

A jobbágyviszonyok Gyergyóban még 1820-ban is bizonyos – a székelyföldi állapotokra jellemző – sajátosságokat tükröznek. Erdély viszonylatában a szolgáló népesség számaránya itt kisebb, a birtokló nemesség gazdasági ereje gyengébb. A földesúri birtok egy részének jogi természete is bizonyos eltéréseket mutat, mint pl. a feudális kötöttségek foka stb. Természetesen nem alapvető különbségekről van szó, hiszen a feudális viszonyok határozzák meg a szolgáló népesség sorsát országszerte. A jobbágyok földhöz való viszonya ezen a vidéken általában lazább, függőségük sem annyira szoros, ezért mozgási lehetőségük nagyobb mint a vármegyékben. A földesurak ugyanakkor nagyobb szabadsággal rendelkeznek, szolgáló embereiket földjükre elmozdíthatták, vagy a szolgáltatásokat igényeik szerint módosíthatták, a gazdasági kényszert növelhették.

Az a tarka kép, amelyet a gyergyói jobbágyviszonyokról kaptunk, egyben a korszak egyik égető problémájának, az úrbéri kérdés rendezetlenségének a tükre is.

Acta Hargitensia, Csíkszereda, 1980, 73–84.